

Πρόσθετες ευκαιρίες και κίνδυνοι για τα blogs και τα κοινωνικά μέσα

Τα blogs και τα κοινωνικά μέσα προσφέρουν νέες δυνατότητες επικοινωνίας και παρέμβασης και σε άλλες κοινωφελείς συλλογικές ανθρώπινες δραστηριότητες πλην της δημοσιογραφίας των πολιτών. Θα εξετάσουμε στη συνέχεια κάποια πρόσθετα ενδιαφέροντα ζητήματα που αφορούν τη χρήση τους από τα κινήματα του ψηφιακού ακτιβισμού, καθώς και τους κινδύνους που προκύπτουν από την εξάπλωση των πρακτικών καταστολής της ελευθερίας του λόγου στο διαδίκτυο.

1.1. Ψηφιακός ακτιβισμός στην πολιτική

Τα ίδια μέσα στα οποία βασίζεται η συλλογική δημοσιογραφία αναδεικνύουν νέους τύπους κοινωνικής δράσης, στη φιλοσοφία του «μικροακτιβισμού», που επιτρέπει στον πολίτη να δραστηριοποιείται στην υποστήριξη πλήθους δράσεων χωρίς να χρειαστεί να αφιερώνει σημαντικό μέρος του χρόνου του. Με τη χρήση κοινωνικών μέσων και τεχνολογιών, «έξυπνοι όχλοι» εξηγείρονται πολλές φορές αυθόρμητα και συγκροτημένα για να διαδηλώσουν σε δημόσιους χώρους την αντίθεσή τους σε πολιτικές ή γεγονότα, ενημερώνοντας ταυτόχρονα τους πολίτες για εκδηλώσεις που υπό άλλες συνθήκες δε θα τύχαιναν κάλυψης από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Ταυτόχρονα, το παγκόσμιο κίνημα κατά της παγκοσμιοποίησης, που αναπτύχθηκε στη δεκαετία που διανύουμε, βασίζεται σε μεγάλο βαθμό για την αυτοοργάνωσή του στις σύγχρονες κοινωνικές τεχνολογίες και τα προσιτά ψηφιακά μέσα. Το Νοέμβριο του 1999, αυτόνομες αλλά διαδίκτυωμένες ομάδες διαδηλωτών κατά της συνάντησης του Διεθνούς Οργανισμού Εμπορίου χρησιμοποίησαν τακτικές σμήνους, με τη βοήθεια κινητών τηλεφώνων, ιστοσελίδων και φορητών υπολογιστών για να κερδίσουν τη «Μάχη του Seattle» [Rheingold 2002]. Η δημιουργία του πρώτου κέντρου Indymedia για την κάλυψη των διαδηλώσεων αποτέλεσε ιστορικά την πρώτη έκλαμψη διεθνούς ψηφιακού ενημερωτικού ακτιβισμού.

Όμως κι ο παρεμβατικός ρόλος του ψηφιακού ακτιβισμού στην τοπική πολιτική έχει καταγραφεί επανειλημμένα την τελευταία δεκαετία. Παρακάτω, παραθέτουμε κι άλλα χαρακτηριστικά παραδείγματα πολιτικού ακτιβισμού ανά τον κόσμο, με τη χρήση κοινωνικών μέσων:

- Η παραίτηση του προέδρου Estrada στις Φιλιππίνες, το 2001, αποδίδεται σε μια μεγάλη αυθόρμητη λαϊκή συγκέντρωση στο πάρκο Epifanio de los Santos Avenue (EDSA), στο κέντρο της Μανίλας, που οργανώθηκε με

σύντομα μηνύματα κινητής τηλεφωνίας. Πάνω από ένα εκατομμύριο πολιτών, ντυμένοι στα μαύρα, εμφανίστηκαν στην πλατεία σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα από τη στιγμή που σταμάτησαν οι δικαστικές έρευνες για την εμπλοκή του Estrada σε υπόθεση διαφθοράς, διαδηλώνοντας ειρηνικά και απαιτώντας την παραίτησή του [Rheingold 2002].

- Η εκλογή του Roh Moo Hyun στην προεδρία της Κορέας στηρίχθηκε σε μεγάλο βαθμό στην δραστηριοποίηση νέων, που χρησιμοποίησαν κάθε διαθέσιμη τεχνολογία, για να προβάλλουν την καμπάνια του. Σημαντική υπήρξε και η συμβολή του συλλογικού ειδησεογραφικού πρακτορείου OhMyNews στην εκλογή του Roh, δεδομένης της χαμηλής προβολής του από τις τρεις συντηρητικές εφημερίδες μεγάλης κυκλοφορίας της χώρας, στο οποίο ο νέος πρόεδρος έδωσε και την πρώτη του συνέντευξη μετά την εκλογή του [Gillmor 2006]
- Οι τρομοκρατικές επιθέσεις στη Μαδρίτη, το Μάρτιο του 2004, οδήγησαν χιλιάδες πολίτες να συμμετάσχουν σε διαδηλώσεις μπροστά στα γραφεία του κυβερνώντος κόμματος, μετά από εκστρατεία μαζικής αποστολής SMS που διήρκεσε 11 ώρες και οργανώθηκε σε συνεργασία με. Στις 2 επόμενες ημέρες, όταν οι εκλογές οδήγησαν στην πτώση της κυβέρνησης Aznar, η κίνηση των μηνυμάτων SMS αυξήθηκε μέχρι και 40%. [Rheingold 2002].
- Η υπόθεση της παραίτησης του ρεπουμπλικάνου γεροισιαστή Trent Lott, για σχόλιά του τα οποία θεωρήθηκαν ρατσιστικά, είναι ίσως η πιο χαρακτηριστική περίπτωση επιτυχημένης πολιτικής παρέμβασης των bloggers [Gillmor 2004, Guardian 2002, Wired 2002]. Όπως αναφέρει ο Lessig, "ο Lott υπολόγισε σωστά ότι το θέμα του θα εξαφανίζονταν από τα ΜΜΕ εντός 48 ωρών. Δεν συνυπολόγισε όμως τον κύκλο ζωής του στη μπλογκόσφαιρα. Οι bloggers συνέχισαν να ερευνούν το θέμα [...] ώπου τελικά ξέσπασε και πάλι στα ΜΜΕ. Τελικά, ο Lott αναγκάστηκε να παραιτηθεί από τη θέση του ως επικεφαλής της πλειοψηφίας της Γερουσίας." [Lessig 2005]
- Στις ΗΠΑ, η εκστρατεία του Howard Dean, υποψήφιου για το χρίσμα των Δημοκρατικών στηρίχθηκε σε μεγάλο βαθμό στα νέα μέσα και τον ψηφιακό ακτιβισμό. Οι υποστηρικτές του Dean αξιοποίησαν τα blogs και το internet radio για να προβάλλουν τις θέσεις του υποψηφίου και να αυξήσουν τις χρηματικές εισφορές της καμπάνιας του. Ταυτόχρονα, με τη χρήση διαδικτυακών εργαλείων επικοινωνίας, αξιοποίησαν τους «έξυπνους όχλους» στις προεκλογικές συγκεντρώσεις [Gillmor 2006].

Στην Ελλάδα, ο ψηφιακός ακτιβισμός βρίσκεται ακόμα σε πρώιμο στάδιο, παρ' ότι εκατοντάδες blogs ασχολούνται συστηματικά με πολιτικά και κοινωνικά θέματα. Τα τελευταία χρόνια, πάντως, έχει παράγει κάποιες ώριμες κινητοποιήσεις που είχαν απήχηση όχι μόνο στο ελληνικό διαδίκτυο και στα ΜΜΕ, αλλά και σε κάποιες περιπτώσεις, ξεπέρασαν τα σύνορα της χώρας. Μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα:

- Η έντονη διαμαρτυρία των ελλήνων bloggers κατά των αυξήσεων των τιμών στις συνδέσεις dialup του ΟΤΕ, το Νοέμβριο του 2005, είχε αρνητικό αντίκτυπο στην δημόσια εικόνα του Οργανισμού, ο οποίος αναδιπλώθηκε στη συνέχεια, διαμορφώνοντας διαφορετική τιμολογιακή πολιτική [Τα Νέα 2005].
- Το προτεινόμενο από το Δήμαρχο Θεσσαλονίκης σχέδιο ανάπλασης της πλατείας Αριστοτέλους, τον Απρίλιο του 2006, συνάντησε σφόδρες αντιδράσεις από τους bloggers της πόλης, των οποίων οι απόψεις εκτέθηκαν και στον τοπικό Τύπο. Τελικά, το σχέδιο ματαιώθηκε μετά από παρέμβαση του Υπουργείου Πολιτισμού [Θεσσαλονίκη 2006].
- Η αντίδραση πολιτών του Δήμου Θερμαϊκού στην επέκταση του αεροδιαδρόμου 10-28 του αεροδρομίου Μακεδονία προς τη θάλασσα υποστηρίχτηκε από την εκτενή έρευνα του blog "Τα Μυστικά του Κόλπου".
- Στην μεγαλύτερη μέχρι σήμερα διαδικτυακή διαμαρτυρία στη χώρα μας, οι έλληνες bloggers αφιέρωσαν την 1^η Ιουνίου 2007 στη μνήμη της Αμαλίας Καλυβίνου και στον αγώνα της κατά για την εξυγίανση του εθνικού συστήματος υγείας [Reuters 2007].

1.2. Κοινωνική προσφορά μέσα από τα κοινωνικά μέσα

Τα blogs και οι τεχνολογίες που χαρακτηρίζουν το νέο διαδραστικό και συνεργατικό διαδίκτυο, καθώς επίσης και οι ad hoc κοινωνικές δομές που προέρχονται από την χρήση και εφαρμογή τους στην προσφορά εθελοντικής εργασίας και βοήθειας έχουν προσφέρει πολλά σε πρόσφατες ανθρωπιστικές κρίσεις ανά την υφήλιο, αποτελώντας επικουρικό ρόλο για την αξιοποίηση της κοινωνικής συνοχής στο έργο των δημοσίων υπηρεσιών. Μερικά παραδείγματα ακολουθούν:

- Κατά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου στη Νέα Υόρκη, οι δικτυακοί τόποι των μεγάλων ειδησεογραφικών πρακτορείων, μη μπορώντας να αντεπεξέλθουν στον αυξημένο όγκο αιτήσεων για πληροφόρηση από το διεθνές κοινό, αναγκάστηκαν σε δυσλειτουργία, είτε παραμένοντας εκτός πρόσβασης για μεγάλα χρονικά διαστήματα, είτε

σερβίροντας χαμηλής ανάλυσης εκδόσεις των ιστοσελίδων, χωρίς γραφικά και κείμενο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το κανάλι IRC που διέθεσε στο κοινό το δίκτυο CNN, με συνεχή αναμετάδοση της ροής ειδησεογραφίας που παρακολουθούσαν οι δημοσιογράφοι του. Από την άλλη μεριά, ιστοσελίδες κοινοτήτων και συλλογικά blogs, όπως το τεχνολογικό portal Slashdot, κατάφεραν να αντέξουν στις αυξημένες απαιτήσεις του κοινού και να προσφέρουν τακτική ενημέρωση. Παράλληλα, μέσα από προσωπικά blogs, λίστες ταχυδρομείου και ομάδες συζητήσεων, χιλιάδες απλών πολιτών αναμετάδιδαν τις πληροφορίες των ΜΜΕ, κατέγραφαν τα συναισθήματά που τους προκάλεσε η τραγωδία, προσπαθούσαν να βοηθήσουν στην αναζήτηση των αγνουμένων και να αποκωδικοποιήσουν την εικόνα των γεγονότων, αναδεικνύοντας ένα καινούριο μέσο έκφρασης της κοινωνικής συνοχής για τους αμερικανούς πολίτες.

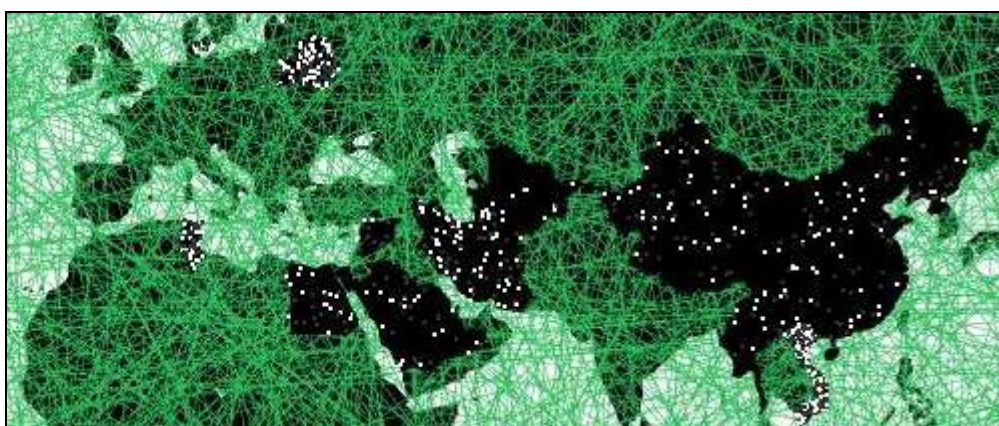
- Η τεράστια ανθρωπιστική καταστροφή που προκάλεσε το τσουνάμι του Δεκεμβρίου 2004 στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας αποτέλεσε την αφορμή για τη γέννηση του «ανθρωπιστικού blogging». Μέσα σε λίγες μέρες από την καταστροφή, μιά παγκόσμια κοινότητα άνω των 200 εθελοντών είχε δημιουργηθεί, που χρησιμοποιούσε όλα τα διαθέσιμα νέα μέσα (blogs, wikis, λίστες ταχυδρομείου και δωρεάν αποθετήρες φωτογραφιών όπως το Flickr.r) για να βοηθήσει στη συλλογή πληροφοριών για τους αγνοούμενους και την αποστολή βοήθειας σε 24ωρη βάση.
- Στις τρομοκρατικές επιθέσεις στον υπόγειο του Λονδίνου, τον Ιούλιο του 2004, όλες οι μορφές των κοινωνικών τεχνολογιών χρησιμοποιήθηκαν από πολίτες αλλά και οργανισμούς για την συγκέντρωση πληροφοριών και την υποβοήθηση της ενημέρωσης [Καθημερινή 2005β]. Παράλληλα, έγινε φανερό ότι η συνεισφορά του κοινού στην αποτύπωση μιάς χαστικής εικόνας επικαιρότητας ήταν πολύτιμη. Πολίτες λειτούργησαν σαν ρεπόρτερς, κάνοντας ρεπορτάζ στους δρόμους του Λονδίνου, ανεβάζοντας φωτογραφίες στο Flickr.r και στέλνοντας ανταποκρίσεις σε ειδησεογραφικούς οργανισμούς -το BBC έλαβε 22.000 email και SMS από πολίτες, με 10.000 φωτογραφίες από τους τόπους των επιθέσεων- τα blogs προσέφεραν διαρκή σχολιασμό και αναμετάδοση των πληροφοριών ενώ η τεχνολογία Google Maps χρησιμοποιήθηκε για να δημιουργηθούν χάρτες των τρομοκρατικών επεισοδίων.
- Η καταστροφή που επέφερε ο τυφώνας Κατρίνα στην πόλη της Νέας Ορλεάνης έπληξε και την υποδομή των ΜΜΕ που λειτουργούσαν στην

πόλη, ενώ το φαινόμενο της στέρησης πρόσβασης σε ειδησεογραφικά sites λόγω της αυξημένης ζήτησης σημειώθηκε ξανά [BBC 2005γ, 2005δ]. Όπως και με το tsunami της ΝΑ Ασίας, κοινωνικά μέσα χρησιμοποιήθηκαν για τον εντοπισμό επιζώντων και την επανασύνδεσή τους με τους συγγενείς τους που αναγκάστηκαν από τις πλημμύρες να εκκενώσουν τα σπίτια τους. Η Wikipedia χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή ειδησεογραφίας σχετικά με την θεομηνία, η τοπική εφημερίδα Times Pícaiyune, της οποίας τα πειστήρια καταστράφηκαν, αξιοποίησε το blog της ηλεκτρονικής της έκδοσης για να ενημερώνει για την εξέλιξη των σωστικών προσπαθειών, ενώ ο blogger Interdictor, που συντηρούσε με ηλεκτρογεννήτριες την υποδομή μιάς εταιρείας παροχής διαδικτύου αναδείχτηκε σε κατ' εξοχήν πολυμεσικός ανταποκριτής από τη Ν. Ορλεάνη, με τακτικές «περιπολίες» στις συνοικίες που είχαν πληγεί.

1.3. Διώξεις bloggers και καταστολή ελευθερίας του λόγου

Καθώς η δημοσιογραφία των πολιτών και ο ηλεκτρονικός ακτιβισμός εξαπλώνονται ανά την υφήλιο, αυταρχικά καθεστώτα αντιδρούν προσπαθώντας να καταπνίξουν την συμμετοχή των πολιτών στα κοινά και την κριτική της εξουσίας.

Η ΜΚΟ Ρεπόρτερς Χωρίς Σύνορα, που καταγράφει τις διώξεις που υφίστανται διεθνώς δημοσιογράφοι, bloggers και κυβερνο-ακτιβιστές, έχει εκδόσει εγχειρίδιο με οδηγίες για ασφαλές blogging [RSF 2005α] και δημοσιεύει ετησίως λίστα με τις χώρες - εχθρούς του Internet [RSF 2005β]. Σύμφωνα με την έκθεση του 2006, η Λευκορωσία αποτελεί, προς το παρόν, τη μοναδική τέτοια χώρα στην Ευρώπη.

Εικόνα 1 Οι χώρες εχθροί του Internet (RSF, 2006)

Η οργάνωση χαρακτήρισε την Κίνα ως τη μεγαλύτερη φυλακή για κυβερνοακτιβιστές στον κόσμο, ενώ το λεγόμενο «Σινικό Πυρότειχος» είναι το πιο αποτελεσματικό σύστημα λογοκρισίας του Internet διεθνώς. Το 2006, η διείσδυση

του διαδικτύου στην Κίνα ξεπέρασε το 10% του συνολικού πληθυσμού, με αύξηση των χρηστών κατά 26 εκατομμύρια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα των κινεζικών παλινωδιών στο θέμα της ελεύθερης πρόσβασης στην διαδικτυακή πληροφορία αποτελεί η άρση της απαγόρευσης πρόσβασης στην Wikipedia, που όμως διάρκεσε λιγότερο από μία εβδομάδα, και το γεγονός ότι τον Ιανουάριο του 2007, ο πρόεδρος της χώρας ορκίστηκε να «εξαγνίσει» το διαδίκτυο [Reuters 2007a].

Στο Ιράν, όπου τα blogs ξεπερνάνε τα 700.000 σε αριθμό, οι μαζικές συλλήψεις bloggers τον προπέρσινο χειμώνα προκάλεσαν παγκόσμια κατακραυγή [AP/MSNBC 2006]. Στην Αίγυπτο, η κυβέρνηση παρακολουθεί την ψηφιακή έκφραση από το 2001, ενώ τον Φεβρουάριο του 2007 καταδικάστηκε σε 4ετή φυλάκιση ένας από τους πρώτους αιγύπτιους bloggers, για προσβολή του Ισλάμ και του Αιγύπτιου προέδρου Μουμπάρακ [BBC 2007].

Στην 5η ετήσια έκθεσή για την ελευθερία του Τύπου που εξέδωσαν οι Ρεπόρτερς χωρίς Σύνορα, εξάλλου, κατατάσσουν την Ελλάδα στην 32η θέση σε σύνολο 168 θέσεων, και κάτω από χώρες όπως το Μπενίν, η Ναμίμπια και η Βολιβία [RSF 2006].

Τον Νοέμβριο του 2006 πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα το πρώτο Παγκόσμιο Φόρουμ για τη Διακυβέρνηση του Διαδικτύου. Η Διεθνής Αμνηστία παρέδωσε στον εκπρόσωπο του ΟΗΕ επικεφαλής της διοργάνωσης αίτηση με 50.000 υπογραφές ανθρώπων απ' όλο τον κόσμο, που ζητούν την προάσπιση της ελευθερίας της έκφρασης και των πολιτικών ελευθεριών στο διαδίκτυο από τον αυξανόμενο αυταρχισμό των κυβερνήσεων και πολυεθνικών, ενώ πριν την έναρξη του Φόρουμ είχε απευθύνει παγκόσμιο κάλεσμα στους bloggers για να πράξουν το ίδιο.

Στην ίδια εκδήλωση, εκπρόσωπος των Ρεπόρτερς Χωρίς Σύνορα κατηγορήσε ευθέως τις πολυεθνικές της πληροφορικής Google, Microsoft, Yahoo και Cisco ότι στηρίζουν τις καταπιεστικές πολιτικές της Κίνας, πουλώντας της τεχνολογία που της επιτρέπει να λογοκρίνει το διαδίκτυο και να εντοπίζει αντιφρονούντες.

Μερικές μέρες πριν την έναρξη του Παγκόσμιου Φόρουμ, ο ιδιοκτήτης και διαχειριστής του blogme.gr, μιάς ιστοσελίδας που συλλέγει επικεφαλίδες από blogs με αυτόματο τρόπο, ενημέρωσε έλληνες bloggers για τη σύλληψή του και κατάσχεση του υπολογιστή του, χωρίς να έχει προηγηθεί εξώδικο και με τη διαδικασία του αυτοφώρου, για αναπαραγωγή σάτιρας δημοσίου προσώπου [Καθημερινή 2006]. Η συγκυρία βοήθησε στο να λάβει ευρεία κάλυψη το θέμα από τα ελληνικά ΜΜΕ, ενώ πήρε και διεθνείς διαστάσεις [Guardian 2006], μετά από εκστρατεία ενημέρωσης από τα ελληνικά blogs.

Σε ερώτηση για την υπόθεση που του υποβλήθηκε, σε πάνελ για την ελεύθερη έκφραση στο διαδίκτυο, ο κυβερνητικός εκπρόσωπος Θόδωρος Ρουσόπουλος προφασίστηκε άγνοια για την υπόθεση, αλλά προκάλεσε νέο κύμα αντιδράσεων στην ελληνική μπλογκόσφαιρα με δήλωσή του περί bloggers που προκαλούν πρόβλημα επειδή διασπείρουν ψευδείς ειδήσεις στην τηλεόραση.

Πηγές:

1. Θεσσαλονίκη (2005), Οι μπλόγκερ πήραν τα όπλα τους, 17/4/06
2. Καθημερινή (2005β), [Διαδικτυακή μετάλλαξη στο DNA του Τύπου](#), 24/12/05
3. Καθημερινή (2006), [Τα blogs, στη σκιά της λογοκρισίας](#), 5/11/06
4. Τα Νέα (2005), [Τους τρώμαξε η κατακραυγή](#), 18/11/05
5. Associated Press/MSNBC (2006), [Iranian censors clamp down on bloggers](#), 14/8/06
6. BBC (2005γ), [Storm blogs offer Katrina insight](#), 31/8/05
7. BBC (2005δ), [Blogs tell human cost of Katrina](#), 1/9/05
8. BBC (2007), [Egypt blogger jailed for 'insult'](#), 22/2/07
9. Gillmor, D. (2006), Εμείς είμαστε το μέσο, Εκδόσεις Όξυ ISBN 9608255856
10. Guardian (2002), [Bloggers catch what Washington Post missed](#), 21/12/02
11. Guardian (2006), [Blogging in the free speech world](#), 31/10/06
12. Independent (2007), [The Big Question: Does the internet liberate or undermine democracy?](#), 23/2/07
13. Lessig, L. (2005), [Free Culture, The Nature and Future of Creativity](#), Penguin, ISBN 0143034650
14. Reporters sans frontières (2005α), [Handbook for bloggers and cyber-dissidents](#), 15/9/05
15. Reporters sans frontières (2005β), [The 15 enemies of the Internet and other countries to watch](#), 17/11/05
16. Reporters sans frontières (2006), [Annual Worldwide Press Freedom Index 2006](#)
17. Reuters (2007), [Bloggers mourn death of medical whistleblower](#), 29/5/07
18. Reuters (2007α), [China's Hu vows to 'purify' Internet](#), 24/1/07
19. Rheingold, H. (2002) [Smart Mobs: The Next Social Revolution](#), Basic Books ISBN 0738208612
20. Wired News (2002), [Blogs Make the Headlines](#), 23/12/02

Αστέρης Μασούρας (απόσπασμα από διπλωματική εργασία με τίτλο «*Νομικό πλαίσιο, ηθική και δεοντολογία στα blogs και τη δημοσιογραφία των πολιτών*» για το ΔΔΠΜΣ «*Προηγμένα Συστήματα Υπολογιστών και Επικοινωνιών*» του ΤΗΜΜΥ ΑΠΘ, Ιούνιος 2007)

Διατίθεται προς χρήση με άδεια

[Creative Commons Αναφορά-Μη Εμπορική Χρήση-Όχι Παράγωγα Έργα 3.0 Ελλάδα](#)